

Κυρίες και κύριοι,

πρόσφατα εκδόθηκε μια απόφαση της Επιτροπής Αναστολών του Συμβουλίου της Επικρατείας επί μιας αιτήσεως αναστολής εκτελέσεως αποφάσεως εγκρίσεως περιβαλλοντικών όρων για τη δημιουργία εγκαταστάσεων αποθηκευτικών χώρων πετρελαίου και άλλων καυσίμων σε μια περιφέρεια της Χώρας μας. Το διατακτικό της αποφάσεως αυτής δεν έχει κάποια ιδιαίτερη σημασία για το θέμα που μας απασχολεί σήμερα. Αντιθέτως, το ιστορικό της υποθέσεως αυτής σχετίζεται άμεσα με το ζήτημα του κόστους του χρόνου στη δικαιοσύνη. Η υπόθεση αυτή ξεκίνησε στις αρχές της δεκαετίας του 2000, οπότε η εταιρία που ενδιαφερόταν να επενδύσει στην περιοχή ζήτησε από τη Διοίκηση να εγκρίνει τους αναγκαίους περιβαλλοντικούς όρους προκειμένου να ξεκινήσει την κατασκευή των εγκαταστάσεων που σας προανέφερα. Η Διοίκηση μετά από ένα αρκετά μεγάλο χρονικό διάστημα ενέκρινε τους περιβαλλοντικούς όρους τον Απρίλιο του 2002 επισημαίνοντας μάλιστα στην σχετική απόφαση ότι είναι επιτακτική η ανάπτυξη παραγωγικών δραστηριοτήτων, στην οποία θα συνέβαλε και η επίδικη επένδυση, δεδομένου ότι επρόκειτο για παραμεθόρια περιοχή. Η εγκριτική αυτή απόφαση της Διοικήσεως και συγκεκριμένα του Γενικού Γραμματέα της Περιφέρειας, προσεβλήθη από τον Δήμο, δηλαδή από ένα άλλο όργανο της Διοικήσεως υπό ευρεία έννοια, με αίτηση ακυρώσεως ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας τον Ιούνιο του 2002. Οκτώ χρόνια μετά, το 2010 το Δικαστήριο ακύρωσε την έγκριση περιβαλλοντικών όρων για το λόγο ότι για τη χωροθέτηση της επίδικης μονάδας στη

συγκεκριμένη θέση δεν είχαν εξετασθεί ειδικώς εναλλακτικές λύσεις ούτε άλλωστε βεβαιωνόταν ότι διαπιστώθηκε αιτιολογημένα η έλλειψη εναλλακτικής λύσης για τη συγκεκριμένη αυτή χωροθέτηση. Με την ακυρωτική απόφαση αναπέμφθηκε η υπόθεση στη Διοίκηση, «προκειμένου να εξετασθούν, με βάση σχετική συμπληρωματική μελέτη, εναλλακτικές λύσεις, για την επίδικη δραστηριότητα, αφού ληφθεί υπόψη το ήδη εγκριθέν Περιφερειακό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης της οικείας Περιφέρειας και, περαιτέρω, να κριθεί αν συντρέχουν οι τυπικές και ουσιαστικές προϋποθέσεις για την έγκριση περιβαλλοντικών όρων για την εγκατάσταση και λειτουργία της επίδικης δραστηριότητας στην παραμεθόρια αυτή περιοχή. Ακολούθως υποβλήθηκε «Συμπληρωμένη και Επικαιροποιημένη Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων 2010» για το έργο η οποία ενεκρίθη από τον Γενικό Γραμματέα της Περιφέρειας. Κατά της αποφάσεως αυτής ασκήθηκε αίτηση ακυρώσεως για την οποία έχει οριστεί δικάσιμος τον Απρίλιο και η πορεία της είναι προς το παρόν άδηλη. Για την ίδια δε υπόθεση, έχουν εκδοθεί και άλλες αποφάσεις τόσο του Συμβουλίου της Επικρατείας όσο και των Διοικητικών Δικαστηρίων και εκκρεμούν και άλλα ένδικα βοηθήματα και μέσα ενώπιόν τους.

Σε μια άλλη υπόθεση κάποιοι ιδιώτες και μια εταιρία ζήτησαν από τη Διοίκηση το 1998, τον χαρακτηρισμό ορισμένων εκτάσεων ως Περιοχών Ολοκληρωμένης Τουριστικής Ανάπτυξης (Π.Ο.Τ.Α.) προκειμένου να προβούν σε μια πολύ μεγάλη τουριστική επένδυση. Το 2001 η περιοχή αυτή χαρακτηρίστηκε ως Π.Ο.Τ.Α. με

Κοινή Υπουργική Απόφαση. Κατ' επίκληση της ανωτέρω Κ.Υ.Α., και με σκοπό την απόκτηση από την εταιρεία του συνόλου των εκτάσεων, που έχουν χαρακτηρισθεί ως Π.Ο.Τ.Α., εκδόθηκε απόφαση των Υφυπουργών Οικονομικών και Τουριστικής Ανάπτυξης, με την οποία κηρύχθηκε αναγκαστική απαλλοτρίωση των ακινήτων που βρίσκονταν στην εν λόγω περιοχή. Κατά της αποφάσεως αυτής ασκήθηκε το 2004 αίτηση ακυρώσεως ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας. Το 2010, κι ενώ η επένδυση είχε ολοκληρωθεί δημοσιεύθηκε η απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας, η οποία ακύρωνε εν μέρει την προσβαλλόμενη πράξη λόγω της παρανομίας της αποφάσεως με την οποία χαρακτηρίστηκαν οι επίδικες περιοχές ως Π.Ο.Τ.Α.

Τέλος, σε μία άλλη υπόθεση, το 1990 κάποιος ιδιώτης είχε ασκήσει ενώπιον του Διοικητικού Πρωτοδικείου αγωγή αποζημιώσεως κατά του Ελληνικού Δημοσίου. Η αγωγή αυτή έγινε δεκτή το 1992 και το Διοικητικό Πρωτοδικείο υποχρέωσε το Δημόσιο να καταβάλει ορισμένα ποσά στους ιδιώτες νομιμοτόκως προς 6% από την επίδοση της αγωγής τους. Κατά της αποφάσεως αυτής οι ιδιώτες άσκησαν έφεση η οποία έγινε μερικώς δεκτή από το Διοικητικό Εφετείο το 1994. Εν συνεχεία οι ιδιώτες άσκησαν το 1994 αναίρεση με την οποία ζητούσαν, μεταξύ άλλων, να κριθεί ότι το επιτόκιο υπερημερίας του Δημοσίου δεν θα έπρεπε να είναι 6% αλλά όμοιο με τον ιδιωτών, το οποίο ήταν πάντοτε πολύ μεγαλύτερο. Η υπόθεση αυτή συζητήθηκε στο Α΄ Τμήμα του Συμβουλίου της Επικρατείας το 2002 και εκδόθηκε απόφαση με την οποία η υπόθεση παραπέμφθηκε στην επταμελή σύνθεση του

Τμήματος λόγω σπουδαιότητας. Εν συνεχεία η επταμελής σύνθεση με απόφασή της το 2007 παρέπεμψε την υπόθεση στην Ολομέλεια προκειμένου να επιλύσει το ζήτημα της συνταγματικότητας της διατάξεως που προέβλεπε μειωμένο επιτόκιο υπερημερίας για το Δημόσιο σε σχέση με τους ιδιώτες. Η Ολομέλεια του Συμβουλίου της Επικρατείας επέλυσε το 2009 το ζήτημα που της είχε παραπέμψει το Τμήμα, έκρινε ότι επίδικη διάταξη ήταν αντισυνταγματική και ανέπεμψε την υπόθεση στο Τμήμα προκειμένου να την κρίνει οριστικά. Πράγματι, το Τμήμα συμμορφούμενο με την απόφαση της Ολομέλειας, αναίρεσε το 2010 την απόφαση του Διοικητικού Εφετείου και ανέπεμψε την υπόθεση σε αυτό προκειμένου να κριθεί το τεθέν ζήτημα επί της ουσίας. Τη συνέχεια της υποθέσεως δεν τη γνωρίζω αλλά δε θεωρώ απίθανο η υπόθεση να μην έχει επιλυθεί οριστικά και να είναι εκ νέου εκκρεμής στο Διοικητικό Εφετείο ή σε κάποιο άλλο δικαστήριο.

Τα παραδείγματα αυτά, τα οποία αφορούν υποθέσεις που εκκρεμούν από 13 έως 33 χρόνια και αποτυπώνουν τη σχέση της ελληνικής δικαιοσύνης με το χρόνο και τις συνέπειες της σχέσης αυτής στην οικονομία και την κοινωνία, δεν είναι μοναδικά. Δεν είναι ούτε καν περιορισμένα. Για να τα εντοπίσω δεν χρειάστηκε να κάνω κάποια ιδιαίτερη έρευνα στη νομολογία, διότι η νομολογία των δικαστηρίων της Χώρας μας κατακλύζεται από παρόμοιες υποθέσεις. Όταν οι συντάκτες των διαφόρων δικονομικών νόμων προέβλεπαν το θεσμό της συνεχίσεως της δίκης από τους κληρονόμους λόγω θανάτου του αρχικού διαδίκου δεν μπορούσαν να φανταστούν ότι οι διατάξεις αυτές θα τύγχαναν τόσο συχνής εφαρμογής στη

σύγχρονη ελληνική δικαστική πραγματικότητα. Και για να σας προλάβω, δεν είναι οι διάδικοι που πεθαίνουν εύκολα στην Ελλάδα, είναι τα δικαστήρια που δυσκολεύονται να επιλύσουν οριστικά μια υπόθεση εντός του προσδόκιμου χρόνου ζωής ενός διαδίκου.

Κι επειδή κάποιος θα μπορούσε να ισχυριστεί ότι η επίκληση συγκεκριμένων υποθέσεων δεν μπορεί να δώσει μια καθαρή εικόνα της πραγματικότητας στην Ελλάδα, επιτρέψτε μου να σας παραθέσω μερικούς αριθμούς, οι οποίοι όχι μόνο επιβεβαιώνουν αλλά υπερθεματίζουν τα όσα ήδη σας εξέθεσα: κατά τη διάρκεια λειτουργίας του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Στρασβούργου, η χώρα μας έχει καταδικαστεί πάνω από 400 φορές για παραβίαση του άρθρου 6 παρ. 1 της Σύμβασης ως προς το χρόνο διάρκειας της δίκης. Ο αριθμός αυτός μεταφράζεται σε ποσοστό 48% επί του συνόλου των καταδικαστικών αποφάσεων της Χώρας, όταν ο ευρωπαϊκός μέσος όρος κυμαίνεται σε ποσοστό περίπου 26%. Για τις καταδίκες μας αυτές έχουμε καταβάλει μέχρι σήμερα 8.420.822,00 ευρώ. Η Χώρα μας δε, είναι η τέταρτη κατά σειρά μεταξύ των 47 Κρατών Μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης που συστηματικά και κατ' επανάληψη παραβιάζει τον εύλογο χρόνο στην απονομή της Δικαιοσύνης. Και έτσι φθάσαμε στην απόφαση Αθανασίου κατά Ελλάδας με την οποία το Δικαστήριο του Στρασβούργου, ζήτησε από την Χώρα μας την καθιέρωση ενός εσωτερικού ένδικου μέσου, το οποίο να έχει τη δυνατότητα να αποζημιώνει σε περιπτώσεις διαπίστωσης καθυστερήσεων και να εντέλλεται την επιτάχυνση για τις ακόμα εκκρεμείς δίκες. Το

ένδικο αυτό μέσο θεσπίσθηκε με το ν. 4055/2012 και ήδη το Συμβούλιο της Επικρατείας, με μονομελή σύνθεση, εξέδωσε την υπ' αριθμ. 4467/2012 απόφαση με την οποία επεδίκασε ως αποζημίωση το ποσό των 4.800 ευρώ, καθώς το Δικαστήριο καθυστέρησε να εκδώσει την απόφαση του κατά 8 έτη, 6 μήνες και 18 ημέρες.

Ακόμη πιο αποκαρδιωτικοί είναι οι αριθμοί ως προς τις συνέπειες της καθυστέρησης της δικαιοσύνης στην ανάπτυξη και στην οικονομία γενικότερα. Σύμφωνα με την έκθεση της Παγκόσμιας Τράπεζας για το 2012, η Ελλάδα είναι τέταρτη από το τέλος μεταξύ των 27 χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως προς το μέσο χρόνο που απαιτείται προκειμένου να επιλυθεί μια απλή αστική υπόθεση. Κι αν αναρωτιέστε πόσος είναι αυτός ο μέσος χρόνος, θα σας πω ότι σύμφωνα με την Παγκόσμια Τράπεζα απαιτούνται 819 ημέρες από την κατάθεση της αγωγής, ενώ ο ευρωπαϊκός μέσος όρος είναι 548 ημέρες. Προφανώς, η Παγκόσμια Τράπεζα δεν είχε λάβει υπ' όψιν της τις πρόσφατες κινητοποιήσεις δικαστών, δικηγόρων, δικαστικών υπαλλήλων κ.λπ. διότι τότε ο αριθμός αυτός θα ήταν απλώς καταθλιπτικός. Στην ίδια δε έκθεση, η Ελλάδα υπολείπεται κατά πολύ των υπολοίπων ανεπτυγμένων χωρών ως προς την εφαρμογή της νομοθεσίας κατά της χρηματιστηριακής απάτης, των μονοπωλιακών δραστηριοτήτων και την αποτελεσματικότητα του πτωχευτικού συστήματος. Οι δείκτες δε αυτοί έχουν ιδιαίτερη σημασία καθώς αποτυπώνουν με αρκετά αντιπροσωπευτικό τρόπο τις επιπτώσεις του συστήματος απονομής δικαιοσύνης στην επιχειρηματική και εν γένει οικονομική δραστηριότητα.

Πράγματι, μπορεί κανείς εύκολα να παρατηρήσει την μείωση ή ακόμη και την απουσία ιδιωτικών επενδύσεων στη Χώρα μας. Βέβαια, όπως είναι προφανές, το φαινόμενο αυτό δεν οφείλεται μόνο, ούτε καν κυρίως, στην ανεπάρκεια του δικαστικού μας συστήματος αλλά στην κρίση χρέους που βιώσαμε και συνεχίζουμε να βιώνουμε. Εντούτοις, το περιβάλλον δεν ήταν φιλικό στις ιδιωτικές επενδύσεις ούτε πριν από την κρίση. Και αυτό οφειλόταν σ' ένα μεγάλο βαθμό στην περιορισμένη προστασία των επενδυτών από το σύστημα απονομής δικαιοσύνης, το οποίο με την βραδύτητα και την αναποτελεσματικότητά του καθιστούσε μη ελκυστική την επιχειρηματική εμπλοκή στη Χώρα μας. Η απουσία δε ιδιωτικών επενδύσεων, εγχώριων και κυρίως ξένων, είχε και έχει ως αποτέλεσμα την περιορισμένη ρευστότητα της αγοράς, την αύξηση των τραπεζικών επιτοκίων, τη δυσκολία στη χορήγηση δανείων, την επισφάλεια των τραπεζικών και χρηματοοικονομικών συναλλαγών, την απουσία «έξυπνου χρήματος», τον περιορισμό της παραγωγικής ικανότητας της χώρας, την μείωση των εξαγωγών και την εξαφάνιση της καινοτομίας.

Εξάλλου, στην Ελλάδα της κρίσης, η οποία προσπαθεί απεγνωσμένα να περιορίσει τις κρατικές δαπάνες και ν' αυξήσει τα δημόσια έσοδα, η καθυστέρηση στην απονομή της δικαιοσύνης κοστίζει τόσο σε χρήμα όσο και σε κοινωνική συνοχή. Εξηγούμαι: στα διοικητικά δικαστήρια και στο Συμβούλιο της Επικρατείας εκκρεμούν δεκάδες ίσως και εκατοντάδες χιλιάδες φορολογικών υποθέσεων, οι

οποίες μπορούν δυνητικά να επιφέρουν στα δημόσια ταμεία ένα τεράστιο ποσό. Η άμεση δε εκκαθάρισή τους θα είχε ως επιπλέον θετική συνέπεια την ακριβή αποτύπωση της οικονομικής κατάστασης της Χώρας και την δυνατότητα ακριβέστερου και άρα αποτελεσματικότερου σχεδιασμού για το μέλλον. Παράλληλα, ο προαναφερθείς περιορισμός των ιδιωτικών, εγχώριων και ξένων, επενδύσεων έχει ως άμεση συνέπεια τη μείωση των φορολογικών εσόδων του Κράτους και τη συνεπαγόμενη ανάγκη αυτού να περιορίσει τις δημόσιες δαπάνες. Περαιτέρω, καθίσταται αδύνατη η ανακατανομή του πλούτου, ο οποίος παραμένει συσσωρευμένος σε τράπεζες ή ασφαλείς επενδύσεις στο εξωτερικό. Τέλος, αυξάνεται η ανεργία εξαιτίας αφενός της απουσίας θέσεων εργασίας στον ιδιωτικό τομέα, αφετέρου της ανάγκης περιορισμού των δημοσίων δαπανών που έχουν ως συνέπεια την μείωση των θέσεων εργασίας και στο δημόσιο τομέα. Αύξηση δε της ανεργίας σε μεγάλα μεγέθη συνεπάγεται ως γνωστόν, διάρρηξη του κοινωνικού ιστού και ανατροπή των κρατικών δομών.

Στο ίδιο δε αποτέλεσμα, δηλαδή στην κατάλυση της κρατικής λειτουργίας μπορεί να οδηγήσει η καθυστερημένη και μη αποτελεσματική απονομή δικαιοσύνης μέσω μιας άλλης οδού: αυτή της απαξίωσης της δικαιοσύνης ως μιας εκ των τριών κρατικών λειτουργιών. Όπως προκύπτει από πολλές πρόσφατες έρευνες, η εμπιστοσύνη των πολιτών στη δικαιοσύνη είναι πλέον πολύ περιορισμένη. Η μείωση δε αυτή είναι απολύτως δικαιολογημένη: ο πολίτης γνωρίζει ότι αν προσφύγει στη δικαιοσύνη, η πιθανότητα να επιλυθεί η υπόθεσή του εντός ενός ευλόγου χρονικού διαστήματος

είναι μηδαμινή. Οπότε αναγκάζεται να στραφεί σε άλλες μεθόδους επίλυσης, οι οποίες πολλές φορές δεν κινούνται εντός των νομίμων πλαισίων με αποτέλεσμα να εντείνονται τα φαινόμενα διαφθοράς και ανομίας που ήδη μαστίζουν την κοινωνία μας. Παράλληλα, η γενικευμένη καθυστέρηση έχει ως συνέπεια και την ενίσχυση της διαφθοράς εντός του δικαστικού συστήματος: η αποφυγή επιβολής κυρώσεως ή η διατήρηση παρανόμων καταστάσεων είναι πολύ εύκολη όταν ο δικαστής εξαιτίας του τεράστιου φόρτου των υποθέσεων οι οποίες εκκρεμούν ενώπιον του, καθίσταται κατ' ουσίαν ανέλεγκτος από πλευράς χρόνου. Με την ίδια ακριβώς μέθοδο ενισχύεται και η διαπλοκή της δικαιοσύνης τόσο με τις άλλες κρατικές λειτουργίες και ιδίως την εκτελεστική, όσο και με τα διάφορα είδων κέντρα ιδιωτικής εξουσίας. Έτσι, η δικαιοσύνη έχει πάψει πλέον ν' αποτελεί για τον πολίτη το τελευταίο καταφύγιο στο πλαίσιο μιας οργανωμένης πολιτείας και εάν δεν ενεργήσουμε άμεσα το μόνο που θα μπορούμε να κάνουμε είναι να παρακολουθούμε τις ζοφερές συνέπειες της απαξίωσης αυτής τόσο στη δικαιοσύνη όσο και στο Κράτος γενικότερα.

Προκειμένου λοιπόν ν' αντιμετωπιστεί το φαινόμενο αυτό θεωρώ ότι είναι αναγκαίο να εντοπίσουμε τις αιτίες του. Πού οφείλεται λοιπόν αυτή η τεράστια καθυστέρηση;

α) Κατ' αρχάς στην κακοδιοίκηση, η οποία, σε συνδυασμό με την δαιδαλώδη πολυνομία, αποτελεί πραγματική «μηχανή παραγωγής» διαφορών. Ειδικότερα, ο κομματισμός, η διαφθορά, η αναξιοκρατία και η αδιαφορία που κυριαρχούν στο ελληνικό δημόσιο και η αδυναμία ακόμη και του πλέον ικανού υπαλλήλου να

συγκεντρώσει την υπάρχουσα νομοθεσία και να την εφαρμόσει σωστά σε κάθε περίπτωση έχουν ως συνέπεια τη γέννηση διαφορών όχι μόνο μεταξύ του ιδιώτη και του Κράτους υπό την ευρεία του έννοια αλλά και μεταξύ ιδιωτών: οι διαφορές μεταξύ ιδιοκτητών για τα όρια και την θέση των ακινήτων τους επειδή οι υπάλληλοι των κτηματολογίων δεν έκαναν σωστά τη δουλειά τους, οι αγωγές αποζημιώσεως για αθέμιτο ανταγωνισμό επειδή η Επιτροπή Ανταγωνισμού δεν επελήφθη εγκαίρως, οι αγωγές κατά κατασκευαστικών εταιρειών επειδή τ' ακίνητα που πούλησαν είχαν ανεγερθεί βάσει οικοδομικών αδειών που εκδόθηκαν από τις πολεοδομίες και στη συνέχεια ακυρώθηκαν από τα Δικαστήρια, είναι μερικά μόνο από τα παραδείγματα ιδιωτικών διαφορών, οι οποίες προέρχονται από τη δυσλειτουργία της κρατικής μηχανής και οι οποίες αθροιζόμενες με τις διαφορές που εκκρεμούν ενώπιον της διοικητικής δικαιοσύνης καθιστούν το Κράτος τον βασικό υπαίτιο του φαινομένου της καθυστέρησης. β) Στο πολύ χαμηλό κόστος της δικαιοσύνης. Στην έκθεση της Παγκόσμιας Τράπεζας για το 2012 αναφέρεται ότι το μέσο κόστος για τη δικαστική επίλυση μιας απλής αστικής υποθέσεως στην Ελλάδα είναι 5.561 ευρώ, ποσό που αποτελεί το 14,4% του μέσου αγωγικού αιτήματος. Με βάση τα δεδομένα αυτά η Ελλάδα καθίσταται η έβδομη πιο φθηνή χώρα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Τα πράγματα γίνονται ακόμη πιο ξεκάθαρα αν κανείς εξαιρέσει τις δικηγορικές αμοιβές και τ' άλλα έξοδα και λάβει υπ' όψιν αποκλειστικά το κόστος προσφυγής στο Δικαστήριο, δηλαδή τ' απαιτούμενα τέλη, δικαστικά ένσημα και παράβολα, τα οποία μέχρι πρόσφατα ήταν τόσο χαμηλά ώστε στην ουσία προκαλούσαν τόσο τους διαδίκους αλλά και τους δικηγόρους να προσφύγουν στα δικαστήρια. γ) Στην

αλόγιστη άσκηση ενδίκων βοηθημάτων από το ίδιο το Δημόσιο και τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, τα οποία ως γνωστόν απαλλάσσονται από όλα τα δικαστικά έξοδα. Η απαλλαγή αυτή σε συνδυασμό με την απολύτως εσφαλμένη νοοτροπία, η οποία έχει κατά καιρούς αποτυπωθεί και σε εγκυκλίους, ότι το Δημόσιο οφείλει να εξαντλεί τα ένδικα μέσα διότι με τον τρόπο αυτό εξυπηρετείται καλύτερα το δημόσιο συμφέρον, έχει ως συνέπεια αφενός την κατασπατάληση πόρων με την άσκοπη απασχόληση του προσωπικού του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους και των νομικών των ν.π.δ.δ. και την επιδίκαση σε βάρους του Δημοσίου των δικαστικών δαπανών των ιδιωτών και αφετέρου τη συσσώρευση κυρίως ενώπιον της διοικητικής δικαιοσύνης τεράστιου αριθμού υποθέσεων από τις οποίες το Δημόσιο δεν θα αποκομίσει τελικώς κανένα όφελος ενώ αντιθέτως θα υποστεί τις συνέπειες της καθυστέρησης στις υποθέσεις στις οποίες έχει σοβαρές πιθανότητες να κερδίσει.

δ) Στην έλλειψη ρυθμίσεων που θα περιόριζαν τη δημιουργία διαφορών, θα ενίσχυαν την εξωδικαστική επίλυσή τους και απεθάρρυναν ή και θα απέκλειαν την άσκηση προπετών ενδίκων βοηθημάτων ή ενδίκων βοηθημάτων με ασήμαντο αντικείμενο. ε)

Στην ύπαρξη τριών διαφορετικών εννόμων τάξεων. Ο δικαστής έχει να αντιμετωπίσει τα προβλήματα από την άποψη της εθνικής νομοθεσίας, από την άποψη της κοινοτικής νομοθεσίας και από την άποψη της ευρωπαϊκής συμβάσεως για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Στα ζητήματα αυτά οι διαφορετικές έννομες τάξεις δίνουν πολλές φορές αντικρουόμενες λύσεις, οι οποίες πρέπει να εναρμονισθούν, άλλως να ερωτηθούν τα ευρωπαϊκά δικαστήρια με αποτέλεσμα να παρατείνεται ο απαιτούμενος για την επίλυση της διαφοράς χρόνος.

Ενόψει όλων αυτών των αιτιών, ο νομοθέτης προσπάθησε πολλές φορές τα τελευταία χρόνια να λάβει μέτρα για την επιτάχυνση της δικαιοσύνης. Μάλιστα τον τίτλο αυτό φέρουν πάνω από 30 νομοθετήματα, τα οποία είχαν διάφορες ρυθμίσεις άλλοτε λιγότερο και άλλοτε περισσότερο επιτυχείς. Κανένα όμως δεν κατάφερε όχι να επιλύσει αλλά ούτε καν να περιορίσει δραστικά το πρόβλημα. Κι τούτο διότι όπως ανέφερα προηγουμένως πρόκειται για ένα πρόβλημα πολυσύνθετο, το οποίο χρήζει συνολικής και όχι αποσπασματικής αντιμετώπισης. Ενίοτε δε κάποια μέτρα που πρέπει να ληφθούν έχουν παρενέργειες ως προς την αποτελεσματικότητα άλλων μέτρων με συνέπεια η αντιμετώπιση του προβλήματος της καθυστέρησης στην απονομή της δικαιοσύνης να καθίσταται ιδιαίτερα δυσχερής. Σε γενικές γραμμές πάντως τα μέτρα θα πρέπει να κινούνται σε τέσσερις βασικούς άξονες: την αποφυγή δημιουργίας διαφορών, την εξωδικαστική επίλυσή τους, την αποτροπή της αλόγιστης προσφυγής στη δικαιοσύνη και την απλοποίηση της απονομής της.

Έτσι στο πλαίσιο της αναδιάρθρωσης και μεταρρύθμισης στις υπηρεσίες του Δημοσίου και των ν.π.δ.δ. θα πρέπει να γίνει τέτοια κατανομή του προσωπικού ανάλογα με τις γνώσεις και τις δυνατότητές του ώστε να είναι δυνατή η ταχεία και νόμιμη διεκπεραίωση των υποθέσεων των πολιτών. Προς την κατεύθυνση αυτή σκόπιμη θα ήταν και η συγκέντρωση και απλοποίηση της νομοθεσίας που είναι κάθε φορά εφαρμοστέα καθώς και ο συνεχής εμπλουτισμός της με τη σχετική νομολογία

των δικαστηρίων έτσι ώστε οι αρμόδιοι υπάλληλοι να μπορούν να επιλέξουν τις νόμιμες λύσεις.

Εφόσον γεννηθούν διαφορές είτε ιδιωτικού είτε δημοσίου δικαίου, θα πρέπει να στοχευθεί η εξωδικαστική επίλυσή τους είτε με το θεσμό της διαμεσολάβησης, είτε με αυτόν της διαιτησίας είτε τέλος με τη θέσπιση μιας ή περισσότερων διοικητικών προσφυγών. Ο θεσμός της διαιτησίας που έχει αποδειχθεί ιδιαίτερα επιτυχημένος στο ιδιωτικό δίκαιο φαίνεται να κάνει τώρα τα πρώτα βήματά του και στο δημόσιο δίκαιο με αφορμή τις μεγάλες επενδύσεις και τις συμπράξεις ιδιωτικού και δημοσίου τομέα και ίσως να ήταν σκόπιμη μια νομοθετική παρότρυνση προς την κατεύθυνση αυτή. Η διαμεσολάβηση, δικαστική και μη, παρόλο που έχει εισαχθεί σχετικά πρόσφατα στο δικαιο μας σύστημα έχει δώσει ενθαρρυντικά δείγματα γραφής και θα μπορούσε να συνδράμει στην αποφόρτιση των δικαστηρίων εάν μάλιστα δοθούν τα κατάλληλα κίνητρα κυρίως στους δικηγόρους. Τέλος, οι διοικητικές προσφυγές μέχρι τώρα δεν έχουν δώσει για διάφορους λόγους τα επιθυμητά αποτελέσματα και φαίνεται μάλλον να λειτουργούν ως ένα στάδιο της διοικητικής διαδικασίας πριν η διαφορά να φτάσει τελικά στα δικαστήρια. Εντούτοις, γίνεται ήδη μια προσπάθεια ν' αναμορφωθεί ο θεσμός αυτός με τη δημιουργία ενός ενιαίου οργάνου εξέτασης διοικητικών προσφυγών σε περιφερειακό επίπεδο, την αποτελεσματικότητα του οποίου θα περιμένουμε να δούμε με μεγάλο ενδιαφέρον.

Παράλληλα με την προσπάθεια εξωδικαστικής επίλυσης των διαφορών είναι σκόπιμο ν' αποθαρρυνθούν τόσο το Δημόσιο όσο και οι ιδιώτες από την προσφυγή τους στη δικαιοσύνη. Προς το σκοπό αυτό έχουν ήδη ληφθεί μέτρα αύξησης του κόστους της δίκης ανάλογα με το οικονομικό της αντικείμενο. Έχουν ακουστεί πολλά ως προς τη συνταγματικότητα των ρυθμίσεων αυτών και ειδικότερα για τον περιορισμό του δικαιώματος δικαστικής προστασίας λόγω του υπερβολικού κόστους της. Κατ' αρχάς, θα ήθελα να υπενθυμίσω ότι η δικαστική προστασία για να είναι αποτελεσματική πρέπει προεχόντως να είναι επίκαιρη: επομένως ο περιορισμός του τεράστιου όγκου των υποθέσεων που εκκρεμούν στα δικαστήρια συνιστά ενίσχυση και όχι περιορισμό του δικαιώματος δικαστικής προστασίας. Σε κάθε περίπτωση πάντως, θεωρώ ότι τα παράπονα αυτά δεν ευσταθούν δεδομένου ότι η δικαιοσύνη στην Ελλάδα συνεχίζει να είναι από τις φθηνότερες στην Ευρώπη. Προκειμένου δε να απαντηθούν άπαξ δια παντός οι ενστάσεις αυτές θα ήταν σκόπιμο να γίνει μια οικονομική αποτίμηση του κόστους της κάθε δίκης για τον φορολογούμενο έτσι ώστε να μπορεί να κριθεί κατά πόσον τα προβλεπόμενα δικαστικά έξοδα είναι δυσανάλογα και περιορίζουν το δικαίωμα δικαστικής προστασίας. Η άποψη μου είναι μάλιστα ότι σε κάθε περίπτωση θα πρέπει να αυξηθεί το ποσό της δικαστικής δαπάνης που επιβάλλεται στον ηττηθέντα διάδικο έτσι ώστε να καλύπτονται τα πραγματικά έξοδα του νικήσαντος και να προβλεφθεί η δυνατότητα στο δικαστήριο να επιβάλλει πολλαπλάσια δικαστική δαπάνη όταν το ένδικο μέσο είναι προδήλως απαράδεκτο ή αβάσιμο. Συναφώς, θα πρέπει επιτέλους να υπάρξει κάποια νομοθετική ρύθμιση η οποία ν' απαγορεύει στο Δημόσιο ν' ασκεί προδήλως

απαράδεκτα ή αβάσιμα ένδικα βοηθήματα και μέσα και να προβλέπει την πειθαρχική δίωξη του προσωπικού που τα υπογράφει.

Τέλος, ως προς την καθαυτή επιτάχυνση στην απονομή της δικαιοσύνης θεωρώ ότι είναι αναγκαία η υπαγωγή μεγαλύτερου αριθμού υποθέσεων σε διαδικασίες ταχείας εκδικάσεως ή απορρίψεως (φίλτρων), η εξάλειψη παρωχημένων διαδικασιών που δεν έχουν εκσυγχρονισθεί, η απλοποίηση των δικονομικών κανόνων, η καλύτερη διαχείριση του υπάρχοντος ανθρωπίνου δυναμικού με την θεσμοθέτηση ολιγομελών συνθέσεων και την ορθολογικότερη ανάθεση των υπηρεσιακών καθηκόντων, η εφαρμογή της πιλοτικής δίκης στα πολιτικά δικαστήρια, η ολοκλήρωση της μηχανογράφησης όλων των Δικαστηρίων σε συνδυασμό με την δημιουργία σε αυτά βάσεων νομολογιακών δεδομένων και η ενίσχυση του ελέγχου της ποσοτικής απόδοσης των δικαστών. Και για να κλείσω κάπως αισιόδοξα, θα σας πω ότι τα μέτρα αυτά που θεσπίστηκαν σ' ένα μεγάλο βαθμό για το Συμβούλιο της Επικρατείας με το ν. 3900/2010 είχαν ευεργετικά αποτελέσματα στο Δικαστήριο καθώς μειώθηκαν τα κατατεθέντα ένδικα βοηθήματα και μέσα κατά 26,8%, αυξήθηκαν οι συζητηθείσες υποθέσεις κατά 66,3% και οι εκδοθείσες αποφάσεις κατά 86,6%.